

Enheten för bostäder och fysisk planering
Lisa Palmér

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

Stockholms kommun
Dnr:2018-00710
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

Detaljplan för Konsthallen 15 m.fl. i stadsdelen Djurgården, Stockholms kommun

Bakgrund

Länsstyrelsen har tagit emot rubricerad detaljplan för samråd. Detaljplanen syftar till att möjliggöra utökad byggrätt inom Hasselbacken 1 på södra Djurgården. Planförslaget bekräftar också befintlig bebyggelse inom fastigheten Konsthallen 2 och möjliggör en sammanlänkande del mellan fastigheterna Konsthallen 2 och 15. Länsstyrelsen lämnar synpunkter på förslaget utifrån innehållet i 5 kap. 14 § plan- och bygglagen (2010:900), PBL.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning

Länsstyrelsen bedömer utifrån ingripandegrunderna i 11 kap. 10 § PBL att planförslaget behöver bearbetas vad gäller frågor som rör riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, MB, riksintresse för Kungliga Nationalstadsparken enligt 4 kap. 1 och 7 §§ MB samt miljö kvalitetsnormer för vatten. Kommunen behöver bearbeta förslaget för att undvika påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården respektive på riksintresset för Nationalstadsparken. Planen behöver bearbetas för att undvika skada enligt 4 kap. 7 § MB. Vidare behöver kommunen se över hanteringen av dagvatten och samordna denna med hänsyn till bevarande av träd i området.

Länsstyrelsen lämnar även rådgivande synpunkter kopplade till översvämningsrisk samt i frågor rörande planens genomförbarhet.

Ingripandegrunder enligt 11 kap. 10 § PBL

Det aktuella planområdet omfattas av såväl riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § MB som riksintresse med anledning av Nationalstadsparken enligt 4 kap. 1 och 7 §§ MB. Bedömningen av de båda riksintressena är i detta fall väl förenliga. I detta yttrande redogör Länsstyrelsen först för riksintresset enligt kulturmiljövården då det som anges där även har bäring på riksintresset för Nationalstadsparken.

Riksintresset för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § MB

Fastigheterna Hasselbacken 1, Konsthallen 2 och 15 ingår i område som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården, Stockholms innerstad med Djurgården [AB115]. Det ska därmed skyddas mot åtgärder som riskerar att påtagligt skada de värden som ligger till grund för dess utpekande enligt 3 kap 6 § MB.

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

Länsstyrelsen bedömer med hänsyn till de planerade byggnationernas gestaltning, omfattning och höjd, inom Hasselbacken 1 att förslaget innebär risk för påtaglig skada. För att påtaglig skada ska undvikas behöver förslaget bearbetas med större hänsyn till den centrala roll som huvudbyggnaden fortsatt bör ha samt till parkmiljöns natur- och kulturvärden, i enlighet med vad som anges nedan.

Länsstyrelsen anser att Hasselbacken kan utvecklas och att kompletteringar i form av exempelvis ytterligare byggnader är möjliga. Men detta under förutsättning att dessa underordnar sig huvudbyggnadens och parkmiljöns huvudsakliga karaktär och att de kulturhistoriska värdena bevaras. Ytan som idag utgörs av en parkeringsplats är minst känslig för tillkommande bebyggelse. Byggnaden (den s.k. nya Gubbhyllan) som föreslås på platsen behöver dock utformas med större respektavstånd till närbelägna befintliga stora träd och med större hänsyn till parkmiljöns karaktär. Länsstyrelsen vill särskilt understryka vikten av ett större respektavstånd till den kulturhistoriskt värdefulla Bellmanseken, så att rotbeskärning och beskärning av kronan på den 300-åriga eken kan undvikas. Samtliga planerade byggnader på parkeringsplatsen och terrassen, dvs nya Moriska, nya Gubbhyllan (hotellbyggnader med spa), Rotundan och Musikpaviljongen (entrébyggnad till underjordisk utställningslokal) behöver anpassas i höjd och volym, så att huvudbyggnaden med omgivande park fortsatt uppfattas som huvudmotiv på platsen. Kommunen bör eftersträva att bevara parkens karaktär med de viktiga värdebärande egenskaper som exemplifieras nedan samt att behålla så mycket vegetation som möjligt, för att bevara den gröna karaktären i området. Särskilt de för området viktiga större träden. Plankartan behöver därför kompletteras gällande skydds- och varsamhetsbestämmelserna samt förtydligas för att säkerställa att parkens huvudsakliga karaktär värnas och bevaras.

Riksintressets relevanta uttryck

I gällande översiktsplan är värdebeskrivningen för Södra djurgården inte tillräckligt detaljerad för att ge vägledning till hur riksintresset kan tillgodoses i fråga om utveckling och förändring på Södra Djurgården. Bedömningen av påverkan på riksintresset behöver därför göras utifrån Länsstyrelsens nedan angivna beskrivning, som lämpligen kan användas som underlag för förtydligande i planbeskrivningen i den aktuella detaljplanen.

Arkitektoniska uttryck

Riksintresset är stort och mångfasetterat. Aktuell detaljplan berör en plats som är särskilt viktig för förståelsen av stadens förändring till följd av industrialismens genomslag avseende utvecklingen från kunglig jaktpark till rekreations- och nöjesområde för en bredare allmänhet. Det berättar om en social- och samhällshistorisk förändring. Staden växte i hög takt både till bebyggd yta och befolkningsmässigt samtidigt som invånarna i allt större utsträckning hade möjlighet att ägna sig åt fritid och nöje. Här inrättades förutom den internationellt beryktade restaurang Hasselbacken även Skansen med sin tillrättalagda och historiepräglade karaktär, Gröna lunds fantasiarkitektur med åkattraktioner, Cirkus, Liljevalchs konsthall och flera vårdshus på platsen. Hasselbacken är en

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

del av ett större sammanhang, en nod för Stockholms nöjesliv som utgör en del av riksintressets uttryck för *Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. Gröna Lunds tivoli och andra nöjesetablissemang. Anrika restauranger, värdshus och lokaler för olika sällskap så som Skansen, parker och flanörstråk. Djurgårdens bebyggelse och rekreationslandskap, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark.*

Platsen är även en del av riksintressets uttryck för *villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare*. Hasselbacken är, trots ombyggnationen på 1920-talet, förknippad med områdets sommarlätta arkitekturstil med parkmiljö och uteservering. De karaktärsdrag som är förknippade med societetens sommarvillor representerar även den karaktär som restaurangen hade då den var som mest populär. Något som togs tillvara vid utbyggnaden av Hasselbacken på 1990-talet, efter flera års förfall.

Länsstyrelsen gör bedömningen att planförslaget inte tagit tillräcklig hänsyn till relevanta uttryck för riksintresset. Av vikt för att dessa värden ska vara fortsatt läsbara är Hasselbackens arkitektoniska gestaltning, den indragna placeringen med fritt läge mot Djurgårdsvägen, byggnadens synlighet i omgivningen, omgivande parkmiljö och relationen till den övriga miljön med andra viktiga element, så som Villa Hasselbacken, Skansen, Gröna Lund, Cirkus, Liljevalchs konsthall och intilliggande värdshus. Länsstyrelsen delar inte kommunens bedömning att huvudbyggnaden och terrassen, efter ett genomförande av planförslaget, fortsatt är centrala motiv på platsen eller att förslaget med tillkommande byggrätt på 5800 kvm underordnar sig de stora träden och samspelar med trädkronorna som anges i planbeskrivningen (s 27).

Parkanläggning

Länsstyrelsen anser att förslaget saknar tillräckliga bestämmelser om skydd och varsamhet för att platsens viktiga parkkaraktär ska tillvaratas. En rivning av sådana värdebärande egenskaper som bidrar till parkens karaktär kan leda till att kulturvärdena fragmenteras och försvagas. Det innebär att läsbarheten av platsens kulturhistoriska värden minskar och påverkar följaktligen de riksintressanta uttrycken negativt.

På plankartan (bestämmelsen *n2*) regleras att markens parkkaraktär ska bevaras. Samtidigt saknas en beskrivning av vad som menas med parkkaraktär. Inom området finns flertalet värdebärande egenskaper som bidrar till platsens kulturhistoriska värden och karaktär så som flertalet stora träd, terrass och grusade gångvägar, stödmurar, Bellmanstatyn, springvatten, inramande vegetation, lusthus, portal och balusterräcken. En del av dessa är tillkomna vid utbyggnaden 1992 men återknyter, liksom de äldre attributen, till platsens äldre parkkaraktär. Endast del av stödmuren som omgett f.d. platsen för Gubbyllan har försetts med varsamhetsbestämmelse, vilket inte är tillräckligt för att tillvarata parkens huvudsakliga karaktär. Det finns också en planbestämmelse (bestämmelsen *n1*) för endast tre av parkens stora träd. Bestämmelsen anger att träden endast får tas bort på grund av dokumenterat sjukdomsskäl eller risk för person- eller egendomsskada. Samtidigt redogörs för behovet av omfattande rotbeskrining och beskrining av

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

trädens kronor för att de inte ska hamna för nära föreslagen bebyggelse. Länsstyrelsen anser att en sådan beskärning av träden kan skada trädens vitalitet och på sikt leda till risk för person- eller egendomsskada liksom att kulturhistoriskt viktiga attribut så som Bellmaneken skadas.

Byggnader

Länsstyrelsen anser att de föreslagna byggnadernas volym, höjd och gestaltning ger dem ett dominerande uttryck i förhållande till huvudbyggnaden, parkmiljön och platsens i övrigt sommarlätta karaktär. Ett genomförande av förslaget i sin nuvarande omfattning minskar förståelsen för platsens kulturvärden och kulturhistoriska sammanhang. Länsstyrelsen är positiv till kommunens ambition att i gestaltningen av den nya bebyggelsen möta det historiska med respekt genom en nytolkning av traditionen att bygga paviljonger i parken, enligt vad som anges i planbeskrivningen (s 28). Länsstyrelsen anser dock att förslaget i både höjd, volym och omfattning snarare motsvarar huvudbyggnader än trädgårdspaviljonger. Placeringen av hotellbyggnader är visserligen delvis vald med tanke på var tidigare byggnadsverk funnits på platsen, men det är Länsstyrelsens bedömning att de nya byggnaderna gör ett betydligt större avtryck på platsen. Utifrån illustrerade vyer kommer de nya byggnaderna till stora delar att skymma huvudbyggnaden sedd från Djurgårdsvägen, ta en stor del av parkmiljön i anspråk för bebyggelse samt medföra stora ingrepp i befintlig terrass och parkstruktur.

Riksintresset för Nationalstadsparken enligt 4 kap. 1 och 7 §§ MB

I 4 kap. 7 § andra stycket MB anges att inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas.

Sammanfattningsvis anser Länsstyrelsen att förslaget innebär att bebyggelsen inom Hasselbacken 1 medför ett visst intrång i såväl parklandskap som naturmiljö samt skadar det historiska landskapets natur- och kulturvärden. Länsstyrelsen bedömer att planerade åtgärder även medför påtaglig skada på riksintresset Nationalstadsparken enligt 4 kap 1 § MB. Såväl bebyggelsen som parkområdet i planförslaget behöver därför bearbetas.

Planområdet ingår i en mer bebyggd och anlagd del av Nationalstadsparken. Enligt prop. 1994/95:3 s. 43 ff bör skyddet inte hindra etablerade verksamheter inom eller intill parken från att fungera och utvecklas i anslutning till tidigare ianspråktagna områden. Byggnadsområden får inte utvidgas, men väl kompletteras om kompletteringarna inte medför skada på områdets natur- och kulturvärden. Enligt Nationalstadsparkens vård- och utvecklingsplan (Länsstyrelsens rapport 2012:33 *Vård- och utvecklingsplan för Kungliga nationalstadsparken*) ska området vidareutvecklas med utgångspunkt från traditionen som nöjesområde, under förutsättning att den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen bevaras och vårdas, så att dess karaktär och kvaliteter består. En komplettering av platsen är därför möjlig med hänsyn till bestämmelserna för Nationalstadsparken, under förutsättning att dess grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden bevaras. Grova ekar, lindar

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

och andra ädellövträd ska vara väsentliga inslag i landskapet och erbjuda livsmiljöer för djur och växter. Den månghundraåriga kontinuiteten av fristående solbelysta träd, främst ekar, ska bestå. Området ska ha god tillgång på ekar och andra ädellövträd i varierande ålder för att trygga återväxten.

Länsstyrelsen delar inte kommunens bedömning att förslaget är förenligt med intentionerna i vård- och utvecklingsplanen. Även om vård- och utvecklingsplanen använts som underlag till planförslaget, miljökonsekvensbeskrivningen och i utredningen för landskap, ekologi och träd (Landskapslaget m. fl., 2020), anser Länsstyrelsen att kommunens slutsatser och förslaget inte stämmer överens med intentionerna i vård- och utvecklingsplanen. Planförslaget behöver därför bearbetas.

Enligt Länsstyrelsens bedömning riskerar den nya bebyggelsen, med sin utbredning och lokalisering, att skada det historiska landskapets natur- och kulturvärden i Nationalstadsparken. De föreslagna byggnadernas volym, gestaltning och höjd riskerar att förändra områdets grundläggande karaktär och negativt påverka dess natur- och kulturhistoriska värden. Den nya bebyggelsen tar även natur- och parkmark i anspråk och riskerar därför att skada befintlig naturmiljö.

För Nationalstadsparkens värden är det särskilt viktigt att inte skyddsvärda träd påverkas negativt. Det gäller såväl under som efter byggskedet. Om de skyddsvärda träden påverkas negativt i detta område och i synnerhet ekarna, kan habitatnätverket för ädellövträd påverkas negativt. I Nationalstadsparken räknas alla träd med stamdiameter över 40 cm som skyddsvärda. Länsstyrelsen konstaterar att kommunen gett endast tre träd planbestämmelsen *n1*. Såsom anförts ovan anser Länsstyrelsen att ytterligare skyddsbestämmelser behövs för fler ädellövträd, som är historiskt karaktäristiska för platsen och viktiga för Nationalstadsparken och Stockholms spridningsnätverk. Exempelvis skulle marklovsplikt kunna införas för dessa träd. De äldre träden bidrar även till områdets historiska karaktär och tidsdjup och är viktiga för olika arters möjlighet att sprida sig mellan Djurgårdens större områden. Hasselbacken befinner sig inom spridningszon för Ekologiskt Särskilt Betydelsefulla Områden (ESBO). Av denna anledning är träden mycket viktiga att bevara. Eftersom träden är viktiga att skydda behöver kommunen komplettera förslaget och visa förslagets sammanlagda och kumulativa effekt.

Av planhandlingarna framgår att kommunen anser att risken är liten att områdets träd tar skada i samband med planerad byggnation, sprängning och schaktning. Länsstyrelsen anser dock att risken i själva verket är stor att flertalet träd kommer att skadas. Denna risk hör ihop med olika delar av förslaget. Det som behöver bearbetas är bl.a. behov av skyddszonsavståndet. Länsstyrelsens rekommenderade mått för skyddszon är 15 gånger trädstammens diameter eller fem meter utanför kronans droppzon om detta mått är större. Detta utrymme uppnås inte för träden inom planområdet. Rotkarteringen som utförts på två av ekarna har gjorts som längst 8 meter ifrån stammen. Planerad byggnad söder om Bellmaneken uppförs 8,4 meter från stammen, det vill säga avsevärt mycket närmre än rekommenderad skyddszon. Kommunen behöver visa att genomförandet av planförslaget inte

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

kommer innebära skada på skyddsvärda träd såväl under som efter byggskedet, detta gäller bl.a. de drygt 10-tal skyddsvärda träd syd/öst omkring nya Gubbhyllan/Rotundan. Kommunen behöver även i planbeskrivningen visa att förändrad vattentillförsel på grund av de planerade tillbyggnaderna under mark inte kommer att påverka träden.

Därutöver är även de värdefulla ekarna i området mycket ljuskrävande och känsliga för förändringar i miljön. En intelligande byggnad kan göra dem trängda och på sikt åsamka skada på deras vitalitet. Förutom att det krävs större skyddsavstånd för bl.a. rotsystemet för flera träd, behöver även detta beaktas.

Enligt planbeskrivningen kommer även en kastanj som bedöms ha stort bevarandevärde stå mycket nära nya Moriska. Kastanjen planeras tas ner om trädet bedöms skadas av schaktning och ett nytt planteras i dess ställe. Ett gammalt träd har högt värde och kan därför inte ersättas med ett nytt. Det är inte möjligt att kompensera skada eller intrång på natur- eller kulturmiljön i en del av parken genom att exempelvis plantera nya träd på en annan plats.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer Länsstyrelsen att planförslaget i nuvarande utformning skadar det historiska landskapets natur- och kulturvärden.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Dagvattenutredningen (Tyréns, 2020-11-11) innehåller förslag på dagvattenåtgärder inom fastigheten Hasselbacken 1. Utredningen redogör endast för hur dagvatten från tillkommande bebyggelse och hårdgjorda ytor avses tas om hand. Dock behöver kommunen beskriva hur dagvattenhanteringen kommer att ske inom hela planområdet, dvs. även för den befintliga bebyggelsen och visa att den är tillräcklig för att miljökvalitetsnormer ska kunna följas.

Dagvattenhanteringen ska så långt det är möjligt säkerställas genom planbestämmelser eller avsatt yta i plankartan. Vidare behöver utrymme för fördröjningsmagasin säkerställas, dock utan att skada de träd som avses bevaras. Det behöver även framgå i planbeskrivningen vilken fördröjningsvolym som krävs för att klara miljökvalitetsnormerna.

Eftersom dagvattenhanteringen och bevarande av skyddsvärda träd hänger samman behöver detta samordnas.

Råd om tillämpning av 2 kap. PBL

Översvämningsrisk

Kommunen redovisar i dagvattenutredningen (Tyréns, 2020-11-11) en skyfallskartering vid ett 100-årsregn. Den visar översvämningsrisker vid Hasselbacken vid den del av byggnaden där garagedfarten finns. Det finns även översvämningsrisker utanför Hasselbacken i anslutning till den del av byggnaden där garagedfarten finns. Skyfall kan då innebära risk för att garaget vattenfylls. Kommunen bör redovisa hur den avser hantera översvämningsriskerna.

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

Rådgivning gällande planens genomförbarhet**Artskyddsförordningen**

Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen på att träd med håligheter, sk. hålträd, nyttjas av fladdermöss. Fladdermöss omfattas av 4 § artskyddsförordningen (2007:845) och enligt EU-rättslig praxis är varje individ strikt skyddad. Förbuden gäller således oavsett artens bevarandestatus. Med hänsyn till att det förekommer fladdermöss i området behöver kommunen säkerställa att den planerade byggnationen inte riskerar utlösa något av förbuden i 4 § artskyddsförordningen. För att kunna vidta lämpliga skyddsåtgärder och försiktighetsmått kan en specifik fladdermusinventering behöva genomföras under lämplig tidpunkt på året. Vidare bör kommunen även bedöma vilken effekt ökad ljusemission kan få på fladdermössen. Kommunen behöver även säkerställa sig om att planförslaget är förenligt med artskyddsförordningen vad gäller övriga arter, exempelvis fåglar.

Biotopskydd

Länsstyrelsen noterar att kommunen bedömt den trädrad som står längs med Hazeliusbacken som skyddad enligt de generella biotopskyddsbestämmelserna och att en dispens från skyddet avses sökas. Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen på att dispens enbart kan ges i undantagsfall under förutsättning att det finns särskilda skäl, i enlighet med 7 kap. 11 § andra stycket MB.

Vattenverksamhet

Föreslagen utbyggnad skulle enligt *Hasselbacken – Geoteknik och hydrologi* (Tyréns 2020-10-14) kunna leda till behov av att leda bort grundvatten eller behov av tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden. Detta utgör vattenverksamhet som kräver tillstånd.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Länsstyrelsen anser att ett flertal av de riksintresseuttryck som lyfts fram i miljökonsekvensbeskrivningen (s 36–37) visserligen finns inom riksintresset för kulturmiljövården och Djurgården men att alla inte är relevanta för Hasselbacken 1. (Se relevanta uttryck för riksintresset ovan). Därutöver saknas följande uttryck *villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare*. Kommunen behöver komplettera med en bedömning av planförslagets konsekvenser för detta uttryck.

I den samlade bedömningen (s. 58) anges bland annat att förslaget medför både positiva och negativa konsekvenser, bl.a. att negativa konsekvenser kan uppstå i läsbarheten av historiska samband och strukturer. Länsstyrelsen anser att det i delen om konsekvenser av planförslaget (s. 36) tydligare kan framgå vilka konsekvenser som är negativa. Länsstyrelsen delar exempelvis uppfattningen om att tillkommande bebyggelse kommer att förstärka den bebyggda prägelns längs Skansenbergets fot, men saknar en bedömning av hur det påverkar platsens kulturhistoriska värden. Den nuvarande karaktären härrör bland annat till stora sommarvillor indragna på tomten omgivna av en grönskande parkmiljö med

SAMRÅDSYTTRANDE

Datum
2021-09-01

Beteckning
402-20589-2021

tillhörande värdebärande egenskaper. I delen om konsekvenser av planförslaget (s. 36) anges kort beskrivna konsekvenser. Länsstyrelsen anser att dessa är ställningstaganden som saknar en beskrivning av de motiv och själva bedömningen som ligger till grund för konsekvenserna. Samtliga konsekvenser behöver kompletteras och bearbetas, så att bedömning och motiv tydligare framgår.

I miljökonsekvensbeskrivningens del om fortsatt arbete (s. 60) finns rekommendationer gällande hänsyn till kulturmiljön. Länsstyrelsen anser att uppgifter om de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa de negativa miljöeffekterna gällande kulturmiljön behöver kompletteras och bearbetas samt att åtgärder inarbetas i planförslaget. Exempelvis kan kopplingen mellan rekommendationerna och de konsekvenser som beskrivs bli tydligare. Det behöver också tydligare framgå hur rekommendationerna har hörtsammats i planförslaget.

Gällande träd i området bör behovet av skyddszonavstånd vid markingrepp tydligare belysas i miljökonsekvensbeskrivningen och det bör framgå att planförslaget inte medför skada på träd eller att förändrad vattentillförsel på grund av de planerade tillbyggnaderna under mark inte kommer att påverka träden.

Medverkande i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Tatjana Joksimović med planhandläggare Lisa Palmér som föredragande. I den slutliga handläggningen har också samordnare Susann Sass Jonsson och jurist Susanne Martin medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.